

3067

№ 3067

ΛΟΓΟΣ

26

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩ ΜΗΤΡΟΥΠΟΛΙΤΙΚΩ ΝΑΩ

Τῆ 21 Σεπτεμβρίου 1877

ΚΑΤ' ΕΝΤΟΛΗΝ

ΤΟΥ Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΤΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΟΛΥΛΑ

ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΡΑΓΕΣΘΕΝ ΔΗΜΟΤΕΛΕΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΟΞΙΜΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

969

Ενθυμείσθε ὅποια ἀγαλλιάσεως ἐπλήσθη ἀπάντων ἡμῶν ἡ καρδίαι, ὅποσον αἱ ἐλπίδες ἡμῶν ἀνεπερωθήσαν, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἐκλήθη νὰ προεδρεύσῃ τῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως τὴν ἡμέραν ἐκείνην, χαρὰ τούτων ἐποχῆν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔθνους, ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρετήσαμεν πάντες, διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ γενναίου ἀγωνιστοῦ ἐβλέπομεν οἰωσὺν ἀριστον, σύμβολον ἀγλῶν ἐνεργείας, ἐμπροσὸς ἅμα καὶ ἀποφασιστικῆς, ἐγγύθου ἀσφαλῆς ἐνότητος καὶ συμπράξεως πάντων τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐπὶ τοιαύτῃ ἐμφανίσει ἐπικνήθη τὸ θάρρος ἐν πάτῃ ἑλληνικῇ καρδίᾳ, ὡς εἰ ἐβλέπομεν τὴν ἠρωϊκὴν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος γενεὰν συμπαρισταμένην καὶ ἐνθαρρύνουσαν ἡμᾶς εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐργασίαν, ἣν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον καὶ οἱ ἐπικείμενοι κίνδυνοι εἰς ἡμᾶς ἐπιβάλλουσιν. Ἀλλὰ τῆς πανδήμου ἐκείνης εὐφροσύνης τὴν παιδρότητα ἐπεσκίαζε φοβερά τις προαισθησις, μήπως ὁ ἐπιφανὴς ἡμῶν σωτὴρ τῆς πατρίδος ἐκλίψῃ προῶν, πρὶν ἢ ἐπιτελεσθῇ τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ὅστινος ἐκείνος ὑπῆρξεν εἰς τῶν μεγάλων αὐτουργῶν, καὶ ἐπιζήσας ἐφαίνετο προσωρισμένος νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀνάβαλλομένην συμπλήρωσιν. Καὶ ἰδοὺ, τὸ μέγα ἐθνικὸν δυστύχημα συνέβη ἰδοὺ, ἀληθῶς μέγα πένθος ἐπέβηκεν ἐφ' ἅπαν τὴν ἑλληνικὴν γῆν, τὴν τε ἐλευθέραν καὶ τὴν ἀδίκως στερομένην τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, τὸ δὲ ψυχικὸν ἡμῶν ἄλγος, μόλις δύναται νὰ μετριάσῃ σύμπαντος τοῦ πεπρωτισμένου κόσμου ἡ φωνή, ἥτις ἀπέδωκεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος φόρον θαυμασμοῦ καὶ εὐλαθείας, μόνον παραμυθίαν δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν ἐκ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν σκέψεων, ἃς ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν διεγείρουσιν ὁ ἀπαράμιλλος βίος καὶ ἡ ἐν τριαύτῃ κρίσιμῳ ὥρᾳ τελευτῆ τοῦ ἀνδρός, οὗτινος ἡ ἀπώλεια φαίνεται μεγίστη, φαίνεται ἀθεράπευτος.

Τοιοῦτων φρονημάτων διερχομένης παρέρχομαι ἐνταῦθα, πλήρη ἔχων τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνεπαρκείας τῶν δυνάμεων μου, οὐχὶ αὐτοκλήτως, ἀλλὰ τὴν ἱερὰν ἐντολὴν λαβὼν παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως ταύτης, ἥτις, ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ πέν

θει, οὐδεμὰς ἑλληνίδος πόλει· ἠδύνατο νὰ καθυστερήσῃ κατὰ τὴν εὐλαθεῖ ἐκπλήρωσιν τοῦ λυπηροῦ τούτου καθήκοντος.

Ὁ Κανάρης ἀνήκει εἰς τὴν γενεὰν ἐκείνην γενεάν, ἥτις δι' ἀπειρῶν θυσιῶν καὶ δι' ἀνγκούστων θαυματουργημάτων ἀνδρείας ἔθετο στερεὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἀληθῶς οἱ ἄνδρες ἐκείνοι θαυματουργήσαν ἂν τις, κατ' αὐτὴν τὴν παρκαμὸν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπερπίστεως καὶ πατριδῶς ἀγῶνος, περιήλθε τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐκείνος μετ' ἅκρας συγνηθῆσαι θὰ εἶδες, ἐν τῷ μέσῳ τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐρημώσεως, διεσπαρμένα μόνον τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, κρίνον δὲ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῶν πραγμάτων οὐδέλλως θὰ ἤλπισε παρὰ τῶν τότε Ἑλλήνων κατορθώματα ἄξια τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προγόνων, πολὺ ὀλιγώτερον τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ ἰδοὺ, αἰφνης ἤχρησεν ἡ σάλπιγξ τῆς ἀναστάσεως ἰδοὺ, ἡ Ἑλλὰς ἐξετίναξε τὰ ἐντάφια σπάργανα, καὶ περιβεβλημένη τὴν πανοπλίαν τῆς ἀνδρείας τῆς ἀπεράσισε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς πατρίδος γῆς τὸν βάρβαρον καὶ ὤμῶν κατακτητὴν. Βεβαίως, ἐὰν παρατηροῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος στιγμαί, καθ' ἃς ἐναργῶς ἀποκαλύπτεται τῆς Θεῆς Πρόνοιας ὁ δακτύλος, μίᾳ τῶν στιγμῶν τούτων ἐφάνη ἡ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀπροσδόκητος ἀνέγερσις.

Τῆς Θεῆς ταύτης βουλήσεως ὄργανα ἐλεγκτὰ ἀνεφάνησαν οἱ ἀληθῶς ἔκτακτοι ἐκείνοι ἄνδρες, ἐν οἷς διέπρεψαν ἐπὶ ἀκραφνεὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ἠρωϊκῇ καρτερίᾳ ὁ Κανάρης. Εἰς μάστιγ ὁ τύραννος ἐν τῷ παρρησίᾳ τῆς ὀργῆς τοῦ συνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε τὸ ἀποτρόπαιον σκεδῆν νὰ καταπνίξῃ ἐν ποταμοῖς αἱμάτων τὸν ἀγῶνα ἅμα καθιστάμενον, νὰ κατασβέσῃ τὸ πῦρ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τῶν σφαγῶν, διὰ τῆς βεβηλώσεως τῶν θείων, καὶ διὰ τῆς ἀτιμώσεως εἰς μάστιγ ἀπηγχονίσθη ὁ Πατριάρχης καὶ μετ' αὐτοῦ τοσοῦτοι ἄλλοι ἅγιοι λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον ἢ θαρσύνθη ἐκδικησις ἐπὶ ἀόπλων καὶ ἀθῶων πλάσματων, ἀντὶ νὰ καταθλίψῃ, ἐξήγειρε ζωηροτέρην τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, ἐξέψε ἐπι μάλλον τὸν

Αρ. Εισ. 572 VI 98 J

ἐνθουσιασμένον καὶ κατέστησεν αὐτὸν παραγωγὸν ὑπερανθρώπων κατορθωμάτων. Εὐγενής ἀμίλλα τότε ἐγεννήθη μεταξύ τῶν ἀνδρείων μαχητῶν τῆς Ἰσθμίας καὶ τῶν ἐπίσης ἀτρομήτων τέκνων τῆς Θαλάσσης, καὶ πρῶτος ὁ ξηρὸς σκόπελος τῶν Ψαρῶν, ἡ πατρὶς τοῦ Κανάρη, ἀνεδείχθη φοβερὸν προπύργιον τῆς ἀγῶνιζομένης Ἑλλάδος· πρῶτα τὰ ψαριανὰ πλοῖα, κατὰ τὰ παρὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐβίθισαν πέντε ὀθωμανικὰ, καὶ ἐμβυλόντα τὸν τρόμον εἰς τὴν ἐνοχον τοῦ βαρβάρου συνειδηθῆναι ἐματαιώσαν τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, ἣν εἶχε παρασκευάσει ἐν σπουδῇ ὅπως πατάξῃ ἅμα ἐκτραχέισαν τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασιν.

Ἐντεῦθεν ἀρχεται ὀλόκληρος σειρά μεγάλην συμβεβηκότων καὶ πράξεων ἐξαίσιων, ἐξ ὧν συναποτελεῖται τὸ ὑψηλὸν δράμα τοῦ ἐπὶ ἐπταετηρίαν ὅλην διαρκέσαντος ἐθνικοῦ ἀγῶνος· καὶ ἐὰν τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων τολμημάτων ἡδυνάμην νὰ μνημονεύσω ἐν λεπτομερείᾳ, τότε μόνον ἤθελεν ἀναφανῆ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι καὶ ὁ βίος τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη· διότι καὶ μὲν τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀγωνιστῶν, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φρονήματος ὁρμώμενα, εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέποντα, συντελεσθῆσαν ἐν τοιαύτῃ ἀλληλουχίᾳ, ὥστε ἐκάστου τῶν πρωταθλητῶν ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ ἐργασία συγκολληθῶσι τὴν ὅλην ἐθνικὴν ἐνέργειαν· ἀλλὰ ἐκάστου αὐτῶν ἡ ἀξία δὲν δύναται προπύργως νὰ ἐννοηθῆ καὶ νὰ ἐκτιμηθῆ εἰ μὴ σχετιζομένη πρὸς τὸν ὅλον ἀγῶνα. Ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε τις ἀδικήσει οὐδένα ἐκ τῶν ἡρώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐὰν εἴπῃ περὶ τοῦ Κανάρη ἰδιαίτως, ὅτι οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ἐστέφθησαν ἐκάστοτε διὰ τῆς λαμπροτέρας ἐπιτυχίας, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐν τινὶ ἡρωικῇ πράξει ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ, πάλιν ἐξέπληττε τὸν κόσμον διὰ τὸ ἐκτακτὸν τοῦ τολμηθέντος ἐπιχειρήματος.

Ἐπέπεσεν ὁ Κανάρης κατὰ τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου ναυλοχοῦντος ἐν τῷ λιμένι τῆς πρὸ μικροῦ ἐρημωθείσης Χίου, καὶ αἰμοχαρῶς γαυριῶντος ἐπὶ τῇ προδοτικῇ διαπραχθείσῃ σφαγῇ τρισμυρίων Χριστιανῶν, ἐπέπεσεν ὡς ἀληθῆς τῆς Θεῆας Δίκης λειτουργὸς ὁ ἦρωας τῶν Ψαρῶν, καὶ προσκολλήσας ἰδίαις χερσὶ τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν ναυαρχίδα ἐκαύσεν αὐτὴν αὐτανδρῶν μετὰ τοῦ ναυάρχου Κοραῆ, τοῦ αἰμοβόρου ἐκτελεστοῦ τῶν διαταγῶν τοῦ βαρβάρου κυρίου του. Ὀλίγοι μῆνες εἶχον παρέλθει ἀπὸ τοῦ μεγάλου τούτου κατορθώματος, καὶ πάλιν ὁ

Κανάρης κατεφλόγησε πρὸς τὴν Τένεδον τὴν ὀθωμανικὴν ναυαρχίδα μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν, τοσοῦτον δὲ ἐέβλεπε τρόμον εἰς τοὺς ἄλλοτε φημιζομένους θαλασσοκράτορας τοῦ Αἰγαίου, ὥς ἡ ὁ στόλος ἀνήχθη πάλιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀλλὰ ἐπέπρωτο τῷ Κανάρη νὰ ἀποτίσῃ βραβεῖαν τὴν ποιήν διὰ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τῆς γενετήρας αὐτοῦ γῆς· πολυάρμενος ὀθωμανικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὰ Ψαρά· πολυάριθμα ἄγρια στίφη στρατιωτῶν εἰσβαλόντα εἰς τὴν ἡρωικὴν νῆσον κατέσφαξαν ἅπαντας τοὺς κατοίκους, ἐξαιρουμένων ἐξακοσίων Θεσσαλῶν, οἵτινες, θέσαντες πῦρ εἰς τὴν πυριδιταποθήκην τοῦ φρουρίου, ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ δισχιλίῳν ἐκ τῶν ἐφορμησάτων ἐχθρῶν, ἐπόμενοι εἰς τὸ παράδειγμα τῶν ἡρώων τοῦ Σουλίου καὶ προεικονίζοντες τὰ ὀλοκαυτώματα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀρκαδίου. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Κανάρης δὲν ἡδυνήθη νὰ προφυλάξῃ τὴν γενετήριαν αὐτοῦ γῆν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἀγρίων ἐχθρῶν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, πύτυχε μετ' ὀλίγα ἡμέρας νὰ σώσῃ τὴν Σάμον ἀπὸ μελετωμένης ὁμοίας καταστροφῆς, ὅτε, ἀριστεύσας μετ' ἄλλων γενναίων πυρπολητῶν, ἀτρομήτως κατεδίωξε μέχρι τῶν περσικῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ κατέκαυσε μίαν μεγάλην φρεγάταν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ἀλλ' ἤδη ὁ ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶν τῶν Ἑλλήνων εἶχε περιέλθει εἰς ἀεροσφαλῆ θέσιν· ὁ Μπότσαρης εἶχε πέσει μυχόμενος· ὁ Ἰβρῆ μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εἶχεν ἤδη ἀποβίβασθαι εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ δυστυχῶς παρέλυον τὸν ἀγῶνα· τότε οἱ γενναῖοι θαλασσομάχοι τῆς Ἰσθμίας καὶ τῶν Ψαρῶν, κατανόησαντες ὅτι μέγα τι κτύπημα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἡδύνατο μόνον νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν γείμαρρον ἐτέρας εἰσβολῆς, δι' ἧς ἀφύκτως ἤθελε συντελεσθῆ ὁ ἀφανισμὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, συνέλαβον τὸ τεράστιον σχέδιον νὰ κατακάψωσι ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν στόλον τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Πρῶτος ὁ Κανάρης ἐπέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα· ἀλλὰ, κατὰ τὴν φορὰν ταύτην, ἡ ἐπὶ τὸ χεῖρον τροπὴ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων δὲν ἐφείσθη οὐδὲ τοῦ μέχρι τοῦδε τροπικολοῦ ἡρώος τῶν Ψαρῶν· μὴ δυνήθει, ἐνῆκα τοῦ κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην ἐγερθέντος ἐναντίου ἀνέμου, νὰ πλησιάσῃ ἐπικαίρως τὴν ὑπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σατράπου ναυλοχοῦσαν ναυαρχίδα, ἐβίβασθαι νὰ στρέψῃ τὸ πυρ-

πολικόν του ποδός ἄλλα ἐχθρικά πλοῖα, ἀλλὰ πάλιν ἐπι ματαίω
καὶ οὕτως ἀπέτυχε τὸ μέγα τοῦτο ἐπιχείρημα, ὅπερ κατορ
θούμενον ἤθελε πιθανῶς ματαιώσει τὴν δευτέραν ἐξ Αἰγύπτου
ἐκστρατεῖαν τῶν Ἀράβων, καὶ δὲν ἤθελε πέσει τὸ Μεσολόγγι.

Ἀληθῶς, ὁ μέγας οὗτος ἐθνικός ἀγὼν παριστάνει ἐκπληκτι-
κὸν θέαμα ἐκτυλίσσον ἀλληλοδιαδόχως εἰκόνας ἐφαμίλλους
τῶν ὠραιοτέρων καὶ τολμηροτέρων πλασμάτων τῆς φαντασίας·
ἀληθῶς ἡ καρδία θαυμάζει καὶ λατρεῖ τοὺς πρωταγωνιστάς
τοιούτου δράματος οὐχ ἥττον ἢ τὸν ἀνώυμον λαόν, ὅστις ἐν
ὑπακοῇ καὶ αὐταπαρνήσει τοὺς ἠκολούθει· ἀλλ' ἐὰν ἡ φαντασία
ἐξίσταται, ἐὰν ἡ καρδία συγκινεῖται βαθύτατα, ὅμως ὁ νοῦς
ἀπορεῖ καὶ ἐρωτᾷ· πῶς ἔθνος τεταπεινωμένον ἐκ πολυχρονίου
δουλείας, ἀριθμοῦν μόλις τὸ εἰκοστημόριον τῶν δυνάμεων τοῦ
κατακτητοῦ, ἀνευ ἰδίων ὑλικῶν πόρων, ἠδυνήθη νὰ ἐξεγερθῆ
πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ; πῶς ἐνέμεινεν ἐν τῇ
ἀρξαμένη πάλῃ, οὐχὶ μόνον ἐρημον συμμάχων, ἀλλὰ ὑποβλεπό-
μενον καὶ παρεξηγούμενον πρὸς τῶν Κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης
ὡς φιλοτάραχον καὶ ἐπαναστατικόν; πῶς ἐνεκαρτέρησεν ἐν αὐ-
τῇ καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ ἄβυσσος ἔχαινε ἐνώπιόν
τοῦ; πῶς ἤρσαντο τοιοῦτο ἀνατανατότου θάρρος, οἱ τοῦ ἀγῶ-
νος προϊστάμενοι; πῶς ἡ καρδία αὐτῶν δὲν ἐδίστασε, δὲν ἔ-
πρεμνεν, ὅποτε ἐξέθετον εἰς βεβχίαν καταστροφὴν τὰ φίλτατα,
ἀνευ οὐδεμιᾶς εὐλόγου ἐλπίδος ἐπιτυχίας τοῦ μεγάλου τέλους
ὅπερ ἐπεδίωκον;

Οὔτε ἡ καρδία τῆς ἡρωϊκῆς ἐλείνης γενεᾶς ἦτο ἀνάληκτος
καὶ ἀναίσθητος, οὔτε ὁ νοῦς ἐτύφλωττεν ἀπέναντι τῶν με-
γάλων κινδύνων καὶ τῶν δυσκαταμαχῆτων προσκρημάτων τῆς
ἐπιχειρήσεως· ἀλλὰ ἡ καρδία καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἐξουσιῶν ἐ-
κείνων ἀνδρῶν ἀνυψώθησαν ὑπεράνω τῶν ἀνθρώπων λογισμῶν,
διότι εἶχον ἀδιάσειστον πεποίθησιν εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος,
καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγ-
γελίου. Καὶ τοῦτο ἐξήγει τὸ μυστήριον τῆς ἑλληνικῆς παλιγ
γενεσίας· ἀκούσατε τὸν ὄρκον ὃν ὤμνηον τότε οἱ θεοὶ ἐκεῖνοι
ἀπόστολοι τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι πρόμαχοι τῆς
ἐλευθερίας· ἀκούσατε αὐτὸν ἀντηχοῦντα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου
περιβόλου· «ὄρκίζομαι εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ὑπερασπιζό-
μενον τὸ δίκαιον, τὸν ἐκδικούμενον τὸν κακὸν καὶ παραβίτην
ἐτῶν ἠθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀρετῶν· ὄρκίζομαι εἰς τὴν ἐλευ-

θηρίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἔθνους ἀνέγερσιν.» Ναι,
ἐπίστευον οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, ὡς ἐπίστευον εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν
ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅποτε οὐδεμίαν εὐδαμόθεν ἀ-
νέτελλεν ἐλπίς σωτηρίας, ἀλλὰ σκότος καὶ σιγὴ θανάτου ἐπε-
χύνετο ἐπ' ἅπασαν τὴν αἰματόβρεκτον καὶ μαρτυροστόλιστον
ἑλληνικὴν γῆν. Τὸ Μεσολόγγι εἶχε πέσει, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι πα-
ρέδιδον εἰς τὸ πῦρ καὶ εἰς τὴν μάχιραν τὴν Πελοπόννησον· καὶ
τότε εἰσέει ὁ Καραϊσκάκης ἀποθνήσκων ἐνεθάρρυνε τοὺς περὶ
ἐαυτὸν, λέγων αὐτοῖς· «νὰ ὅτι βέβχιοι ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὅσα καὶ ἂν
σπάθη θέλει ἀποτινάξῃ ἐπὶ τέλους τὸν ζυγόν.» Καὶ ἰδοὺ, μετὰ
ὀλίγους μῆνας ἡ προφητεία τοῦ ψυχορραγοῦντος ἤρωος ἐξεπλη-
ροῦτο· οἱ τοεῖς γενναῖοι ναύαρχοι τῶν τριῶν μεγάλων χριστι-
ανικῶν Δυνάμεων, ἐνεργοῦντες μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἐμπνευσεως τῆς
συνειδήσεως τῆς Εὐρώπης ἢ κατὰ τὰς ὁδηγίας τῶν κυβερνή-
σεων τῶν, κατέκαιον ἐν Νεοκαστρῶ τὸν τουρκοσιγυπτιακὸν
στόλον, φανερώσαντες ὅτι ὁ ἑλληνικός ἀγὼν ἦτο ἀγὼν τοῦ
πολιτισμοῦ κατὰ τῆς βαρβαρότητος, ἀγὼν τῆς ἀνεξαρτησίας
τῶν λαῶν κατὰ τῆς ἀγρίας κατακτησεως.

Οὕτω τὰ πράγματα, πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπινην προσδοκίαν, ἀ-
πέδειξαν ἀλάθητον τὴν γενναίαν ἐναρτικὴν ὁρμὴν τῶν με-
γάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἤγαγον τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος,
καὶ πρὸς πολλῶν ἐκρίναντο παράτολμοι ὡς δικινοδυνεύοντες
καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος· ἀλλ' οἱ ἄνδρες
ἐκεῖνοι πλήρεις τῶν ἐθνικῶν ἀναμνήσεων, πιστοὶ φύλακες τῆς
προγονικῆς δόξης, ζηλότυποι φρουραὶ τῶν ἐθνικῶν παραδό-
σεων, οὐ μόνον ἐπίστευσαν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος, εἰς
τὸν μέγαν προορισμὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀλλὰ ἐπίστευσαν
καὶ εἰς τὴν εὐγενῆ συμπάθειαν, εἰς τὴν γενναίαν πραίτησιν,
καὶ εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, οἵτινες τά-
χιον ἢ βραδίον δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ συναγορῆσῶσι καὶ νὰ συνα-
γμισθῶσιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀποδιζάντων διὰ περαστίων
ἔργων ὅτι ἦσαν ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν πρώτων εὐεργετῶν τῆς ἀν-
θρωπότητος. Καὶ ἐὰν ἡ ἐπιθυμία τῶν λαῶν ἐπαγγελματοποιεῖτο
πλήρης, ἐὰν ἐν τῇ λύσει τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος εἶχον ἐκτι-
μηθῆ ἐπαξίως οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν εἶχε
κατανοηθῆ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ σημασία τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἡ
Ἑλλὰς ἀπολαμβάνουσα τότε ὀλοκλήρον τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀ-
πακατάστασιν, καὶ διουργαίησιν εὐκρίπτερον ἐντὸς εὐρυτέρου

κύκλου τὰς ἠθικάς καὶ ὕλικὰς ἐκυτῆς δυνάμεις, ἤθελεν ὑπάρχει τὴν σήμερον ἀρκούντως ἰσχυρά, ὥστε νὰ καταστῆ ἀσφαλῆ; προφυλακῆ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ δότερα τῶν φώτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Οὕτω τὸ μέγα ἔθνικόν ἔργον ἔμεινεν ἡμιτελές· οἱ δὲ τὸν ἀγῶνα ἐκείνον καρτερικῶς ἀγωνισάμενοι, καὶ εἰς τὴν παῦσιν αὐτοῦ ἐπιζήσαντες, διήλθον τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν προσδοκίᾳ καὶ ἐλπίδι· εἰς δὲ κατόπιν τοῦ ἄλλου κατέβησαν εἰς τὸν τάφον, ἀφοῦ παρέστησαν τεθλιμμένοι καὶ ἀπαρμύθητοι μάρτυρες τῆς ἀποτυχίας τῶν ἀγῶνων, ὅσους ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς κατόπιν ἐπεχείρησε ὅπως ἐκπληρώσῃ ἱεράν ὑποχρέωσιν πρὸς τοὺς δεδουλωμένους ἀδελφούς, οἵτινες σκληρῶς καὶ ἀστόργως ἀπεκλείσθησαν τῆς κοινῆς ἐθνικῆς κληρονομίας· εἰς τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ἐκυτεῦ συναθλητῶν ἐπιζήσα· ὁ Κανάρης κτύπησε νὰ ἴδῃ τὴν ἐθνικὴν τῆς Ἑπτανήσου ἀποκατάστασιν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ἐθεώρησεν ὡς ἀφετηρίαν πρὸς γενικὴν τοῦ ἔθνους ἀπελευθέρωσιν, πραγματοποιουμένην, εἴτε διὰ νέων αἱματηρῶν ἀγῶνων, εἴτε διὰ φιλικηρῶν καὶ δικαίων πολιτικῆς τῶν διευθυνόντων τὰς τύχαι· τῆς Εὐρώπης· ἐπέζησεν ὁ Κανάρης καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὅλα τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν πραγμῶν ἔλλουσι οὐσιαστικὴν τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ δεδουλωμένων χριστιανικῶν λαῶν, καὶ ἐπιτάσσουσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας σύντονον καὶ ἀνδρικὴν ἐνέργειαν πρὸς περιπροβίωσιν τῶν ὑψηλῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἱερῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ὁ γηραιὸς ἥρωϊς τῶν Πατρῶν νὰ προστῇ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, περιβεβλημένος ὅλην τῆς αἰγλῆν τῆς προγονικῆς δόξης καὶ ὅλον τὸ γόητρον τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων ἕθεν καὶ ἅπας ὁ Ἑλληνισμὸς φαίδρως ἐπανηγύρισε τὴν ἀναγόμευσιν τοῦ μεγάλου ἀντιπροσώπου τῶν ἀκράφινεστέρων ἐθνικῶν παραδόσεων, ἡ δὲ πεπολιτισμένη Εὐρώπη κατενόησε καὶ συμπληρῶς ἀπεδέξατο τὴν σημασίαν τῆς ὁμοθυμοῦ ταύτης ἀποφάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀναστύλωσαντος ἥδη ἀμετακλήτως τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας τὴν σημαίαν ἧτις ἐκεῖτο, ὡς μὴ ἄρρηκτο, χαμαὶ, ἕνεκα τῆς πονηρίας τῶν

καίρων, καὶ ἕνεκα τῆς δυσμενείας τῶν κραταιῶν τῆς γῆς.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Κανάρης κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς νέας ταύτης Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἀπέθανε φέρων καὶ ἐν τῷ τάφῳ, ἣν εἶχε ἀκαίριαν πεποιθήσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος, πεποιθήσιν, ἣν ἐν τῇ γενναίᾳ αὐτοῦ ψυχῇ ἐνίσχυσεν ἡ ὁμόψυχος προθυμία, μεθ' ἧς σύμπαν τὸ ἔθνος ὑπήκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, ἕτοιμον ἂν νὰ προσφέρει ἀφειδίως καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν ὑπὲρ τῆς πραγματοποιητέως τῶν ἐθνικῶν πόθων. Κατενόει βεβαίως, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ὁ Κανάρης, ὁ μέχρι ἐσχάτων διατηρήσας ἀκεραίαν τὴν ὀρθοφροσύνην οὐχ ἦτιον ἢ ἀσβεστον τὸ πῦρ τῆς καρδίας, κατενόει τὸ δυσχερές τῶν περιστοιχοῦντων ἡμᾶς κινδύνων, συνησθάνετο τὸ μέγα βάρος τῆς εὐθύνης, εἰς ἣν ὑπεβλήθησαν οἱ διέποντες τὰ Ἑλληνικά πράγματα· ἀλλ' ὑπεράνω τῶν σκέψεων τούτων, ὑπεράνω παντὸς φόβου προσκόμματος, ἔθετο ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀπεριόριστον εἰς τὰς ἐθνικάς ὑποχρέωσας ἀφοσίωσιν, τὸ ὑπέρτατον καθήκον τοῦ νὰ ἐργασθῶμεν ἀποκλειστικῶς καὶ ἀνευδότης πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀπιστυλῆς.

Τὸ τοιοῦτον ἱερῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι καὶ ἡμεῖς συνήλομεν ἐν τῇ πενθίμῳ ταύτῃ τελετῇ· δὲν ἤλθομεν ἐνταῦθα ὅπως δοξάζομεν τὸν ἄνδρα, οὐτινος ἡ ἀκλιδίωτος δόξα διήλθε ἅπασαν τὴν ὑφήλιον, καὶ ἐκλείσει τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα· δὲν ἤλθομεν νὰ ἀποδώσωμεν ἐπιδεικτικὰς τιμὰς εἰς τὸν πόση τιμῆ ἀνώτερον· συνήλομεν ἐνταῦθα ὅπως, συμπενθοῦντες ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ τοῦ μεγάλου ἀγωνιστοῦ, προσενέγκωμεν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν εἰλικρινῆ ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων, ὅφ' ὧ καὶ ἅπασα ἑλληνικὴ καρδία καταπλέγεται· συνήλομεν ὅπως κηρύξωμεν πρὸς πάντας, φίλους τε καὶ ἐχθρούς, ὅτι βαθεῶς συναισθανόμεθα εἰς ἐπιβάλλει ἡμῖν καθήκοντα ἡ κρίσιμος τοῦ Ἑλληνισμοῦ θέσις, εἰς οἷας θυσίας ἐσμὲν πρόθυμοι νὰ υποβληθῶμεν, ὅπως μὴ φανῶμεν ἀνάξιοι κληρονόμοι ἐκείνων, οἵτινες ἔνασθησαντες ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἑλλάδος, ἐδώρησαν ἡμῖν ζωὴν ἐλευθέραν καὶ εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα.